

Pospíšil, Ivo

Epochální dílo Reného Welleka

Opera Slavica. 1993, vol. 3, iss. 3, pp. 61-63

ISSN 1211-7676 (print); ISSN 2336-4459 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116721>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

du dramatikovy recepce v našem a slovenském prostředí a zejména pak jako připomenutí, že impulsy pro hledání aktuálního divadelního repertoáru nebude třeba hledat jen v "nově objevených" teritoriích, ale i tam, kde už náš dramaturg i divák nemusí být

v roli objevitele, ale v úloze toho, kdo si pečlivě vybírá to, co odpovídá jeho vkusu a zájmu z nabídky, která pro něho není exoticky nová, ale ve které právě proto může volit skutečně jen to nejlepší.

Josef Dohnal

Epochální dílo Reného Welleka

Wellek, R.: *A History of Criticism. French, Italian, and Spanish Criticism - 1900-1950*. Yale University Press, New Haven and London 1992.

Osmy a poslední díl impozantní práce druhdy Pražana Reného Welleka *A History of Modern Criticism* (1750-1950), který pojednává o francouzské, italské a španělské literární vědě (svazek se mi dostal do rukou zásluhou kolegy dr. Miloše Zelenky, který je se stále žijícím a pracujícím Wellekem v písemném kontaktu a který publikoval v roce 1993 v TVARU zajímavý rozhovor s touto legendou světové literární vědy) je pozoruhodný z několika důvodů, které jsou významné i pro slavistiku. Na prvním místě stojí sám pojem "criticism" běžný v anglosaských zemích: znamená nikoli jen literární kritiku, ale literární vědu jako takovou s tím, že se v podstatě nepřijímá zkoumání literatury jako "Wissenschaft", ale spíše jako hodnotící komentování a kontemplace. Toto pojetí jinde a v jiných souvislostech odpovídá na výzvu Istvána Sötéra vyslovenou v knize *Dilemma of Literary Science* (Budapest 1973), kde mluvil

o tragickém rozštěpení literární vědy na část akademickou a impresionistickou. Wellek to uvádí na samém počátku osmého dílu takto: "V mnoha souvislostech jsem hájil názor, že dějiny literární vědy (kritiky) jsou rozsáhle determinovány jednotlivými kritiky, kteří jsou dobrými nebo velkými spisovateli" ("In many contexts I have defended the view that the history of criticism is largely determined by individual critics who are good or great writers" - s. 3). Spojitost tu nepochybně je; někteří spisovatelé jsou však spíše esejisty a mají - až na výjimky - menší odstup od samotné technologie literární práce. Když srovnáme Wellekovy přístupy například s klasickou koncepcí *Teorie literatury* (*Theory of Literature*) ze 40. let, kterou napsal s Austinem Warrenem, zjišťujeme, že se poněkud setřelo známé dělení na "extrinsic" a "intrinsic". Medailon je vždy hutný a má relativně stabilní strukturu: na počátku stručná charakte-

ristika a kontext (dovídáme se něco o kritikové beletrii), pak interpretace vyšperkovaná uměřenými citáty a závěr. Wellek přitom dovede "vyhmátnout" zvláštnosti, klíčová místa i podivínské sklony kritiků - u A. Gida například jeho fascinaci Ruskem, ruskou literaturou, psychologii F. M. Dostojevského a jeho románem *Běsi*. Rozsah medailonů je různý a otázka proporcí tu může být vznesena: například o A. Camusovi (s. 130-131) je pojednáno poněkud kuse, což je ovšem dáno i informativním charakterem publikace. Wellek nevynechá žádnou významnou postavu té které národní kultury a literatury a ukazuje - a v tom spatřuji jeho největší přínos - propojenost umělecké a badatelské práce. Nelze říci, že by se úloze spisovatelů jako kritiků a snad i literárních vědců nevěnovala v minulosti vůbec žádná pozornost. Z našeho kulturního prostředí uvádím například monografii brněnské anglistky Lidmily Pantůčkové *W. M. Thackeray as a Critic of Literature* (Brno Studies in English, sv. 10-11, Brno 1972), která měla značný (a jednoznačně kladný) mezinárodní ohlas, nemluvě pocho-pitelně o jiných literaturách a jiných kulturních prostředích (zejména Rusové věnovali literárněkritické a komentátorské činnosti svých klasiků řadu publikací). Nicméně názory spisovatelů na literaturu byly přece jen odsouvány tak, že se ocitly buď zcela in margine, nebo jako přívěsek jejich umělecké tvorby.

Současné však nelze neví-dět, že síla toto pojetí není neproblémová: z dlouhé řady nám poněkud "vypadly" akade-

mické školy, tedy ta část li-terární vědy, která se pěstuje především na univerzitách a vyznačuje se tradičností, stabilitou názorů, ale také - až na výjimky - určitou mírou konzervatismu. A souběžně s tím vzniká znovu otázka hodnotících kritérií: pro li-terárního vědce univerzitního typu je důležitý odstup, nadhled a vlastní ponor do díla (to, čemu Wellek a Warren kdysi říkali "intrinsic approach"); není pro samotného umělce literárněkritická vý-pověď často jen záminkou k sdělení vlastních filozofických a estetických názorů, nejde tedy spíše o názorovou exhibici než o pečlivou ana-lyzu artefaktu?

Wellek založil své Dějiny literární kritiky (vědy) na kritériu národní kultury (bá-dání o literatuře je součástí národní kultury a Wellek tak-to koncipuje své magnum opus: 5. díl je o anglické, 6. díl o americké, 7. díl o německé, ruské a východoslovenské li-terární vědě), na individualitě (jak o tom píše v úvo-du), ale také (a v tom je ne zcela důsledný) se nevyhýbá ani "směrové" a "ideové" at-mosféře: své kapitoly tu má katolická renesance (The Catholic Renaissance), dada a surrealismus, italský marxismus. Kromě toho tu nejdeme i kapitolu o "close reading", v níž Wellek využil terminu spojovaného obvykle s anglo-americkým směrem New Criticism v jiné souvislosti (jde o pečlivý, zejména morfolo-gický rozbor literárního dí-la). Wellekův text ctí ještě jedna věc: totiž nestrannost a noblesa výkladu. Kladně hodnotí Prousta, Gida, Unamu-na, ale také italského mar-xistu Antonia Gramsciho a je-

ho úvahu o lidové kultuře, neopomene však vytknout omezenost jeho působení. V pasáži o Ortegovi y Gasset sám připouští, že tentokrát dává jednoznačné a otevřené přednost výrazným individualitám a osobitému rukopisu před přesností analytického pozorování artefaktu a také to, že mu nejde o hledání originality za každou cenu, ale o sledování určité myšlenkové linie ("On the whole, Ortega is not truly a literary critic, but a critic of civilization who indulges in speculations on the decay of modern civilization that are strongly influenced by his reading of Houston Stewart Chamberlain and Oswald Spengler.")

Wellekovou zásluhou v tomto reprezentativním kompendiu je přirozená integrace literární kritiky či vědy, krátce literárněvědného bádání, do širších kulturních struktur; současně se tu však nevěnuje tak bedlivá pozornost opačnému pólu literárněvědné reality: totiž bádání o literatuře jako svébytné sféře s vlastními hodnotami. I zde se projevilo posun ve Wellekové vždy jemném, detailním, přesném, znaleckém a intelektuálním uvažování o literatuře proti jeho ranějším pracím včetně slavné *Teorie literatury*, event. *Koncepcí literární vědy* (*Concepts of Criticism*).

Ivo Pospíšil

Redakční oprava:

Ve studii Miroslava Mikuláška *Mýtus jako paradigma vědomí a existence* uveřejněné v *Opera Slavica* 1, 1993 došlo přehlédnutím překlepů v textu k podstatnému významovému posunu na straně 10.

Správný text zní: A. F. Losev svého času oponoval E. Cassirerovi, podle něhož "mytologii není vlastní žádná pravdivost", a trval na tom, že "mýtus má svou mytickou pravdivost", mytickou "hodnověrnost".